

Н. Г. Тарарак

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-9657-3529>

*Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри естетичного виховання і технологій дошкільної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

Лі Сіньцзе

*Аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

Цзи Фенлай

*Аспірант кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

МОЖЛИВОСТІ ПРИКЛАДНОЇ ЕСТЕТИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

У статті досліджуються сучасні підходи до розуміння та можливості застосування прикладної естетики у професійній діяльності. Особлива увага приділена усвідомленню та перспективам практичної реалізації сучасних засад прикладної естетики у діяльності викладачів, естетизації їх праці, можливості засобами естетичного впливу формування професійних якостей та компетентностей. У зв'язку з особливостями змістового наповнення предметів викладання акцент дослідження спрямований на викладачів дисциплін з великим естетичним компонентом – музики, хореографії, вокалу, акторського мистецтва, хорового співу тощо.

Ключові слова: *прикладна естетика, освітній процес, професійна діяльність, підготовка викладачів.*

Постановка проблеми. Актуальність статті зумовлена експериментально-пошуковим етапом розвитку естетики, педагогіки та інших соціально-гуманітарних наук, який зараз триває в сучасному суспільстві. Зазначені зміни обумовлені фундаментальними змінами під впливом науково-технічного прогресу, широкого доступу до інформації, відходом від європоцентризму та доміанти західної культури у сфері духовної культури тощо. Все зазначене призвело до перегляду місця естетичного у всіх сферах повсякденного життя, професійної діяльності, навчання, відходу від концентрованого естетичного об'єкту – мистецтва, та фокусування на прикладних практичних втіленнях естетичного в діяльність. Саме тому і виник окремий напрям естетики – прикладна естетика (applied aesthetics), який розглядає застосування закономірностей та засад естетики до різноманітних культурних конструкцій та соціальних явищ. Сучасні наробки та досягнення у сфері прикладної естетики можуть дати новий поштовх розвитку викладацької діяльності різних дисциплін та розкрити нові можливості у підготовці майбутніх викладачів.

Сучасний стан досліджень з естетики в Україні та в міжнародному науковому просторі можна охарактеризувати як хаотичний. Досить широка палітра досліджень початку ХХІ ст. присвячені різноманітним проблематикам як-то роль естетики у формуванні гуманістичної парадигми людства (Д. Брунер, А. Шраме, І.-В. Кінг, М.Р.-О. Олвента ін.), специфіка інтеграції естетики до різних видів практики діяльності у вищій школі (К. Гуерін, Н. Слітер, К. Шрум, Дж. Бруенбаллоу та ін.) тощо. Окрема група досліджень присвячена окремим вузьким питанням застосування прикладної естетики під час підготовки фахівців у вищій школі, побудування індивідуальної траєкторії естетичного у створенні аутентичних творчих і навчальних проектах – танцю, постановки, музикального твору, вокального твору тощо (К. Стивенс, Р. А. Педро, С. Дж. Канрахан та ін.) [1].

Коло вітчизняних досліджень сфокусовано скоріш на теоретичних засадах естетичних ідей у вихованні особистості, у тому числі і у вищій (М.Євтух, І. Зязюн, В.Майборода, О.Плахотник та ін.); підготовка майбутніх вчителів різних кваліфікацій в закладах вищої освіти (Л.Макарова, С.Максимова,

А.Мудрик, В.Полішук та ін.); формування у студентів професійної готовності до педагогічної діяльності, у тому числі і до здійснення естетичного виховання (В.Кан-Калик, Н.Кузьміна, Н.Тарасевич, Л.Хитяєва та ін.). В усіх дослідженнях, які мають за об'єкт проблематику професійної педагогіки та педагогіку вищої школи наголошується на компоненті естетичного виховання та необхідності впровадження досягнень у практику діяльності майбутніх фахівців. Проаналізувавши сучасний стан дослідженості питань прикладної естетики в сучасній вітчизняній науковій літературі можна зазначити, що вказане коло питань ще не знайшло відображення в науковому просторі України, а сам термін «прикладна естетика» потребує усвідомлення та розробки вітчизняними науковцями.

Метою статті є дослідження можливостей прикладної естетики у професійній діяльності викладачів. Відповідно до мети стаття розв'язує такі завдання: розкрити поняття прикладної естетики; визначити її місце в сучасній педагогіці вищої школи в Україні; окреслити можливості прикладної естетики у професійній діяльності викладачів.

Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження, у статті застосовані такі методи наукового пізнання як аналіз, синтез, вивчення іншомовних джерел, опис, порівняння – для дослідження змісту поняття «прикладна естетика» та визначення її місця у вітчизняній сучасній педагогічній науці; формально-логічний – для створення понятійного апарату; структурування, моделювання – для визначення можливостей прикладної естетики у професійній діяльності викладачів.

Результати дослідження. Як вже зазначено, само поняття «прикладна естетика» є досить новим для української педагогічної науки. Зазначимо, що прикладний напрям в естетиці в західноєвропейських та північноамериканських дослідженнях розробляється з кінця ХХ ст. У більшості англomовних джерел прикладна естетика (applied aesthetics) розглядається як творча і соціальна практика, яка стосується здатності особистості відчувати та освоювати світ навколо, а також брати участь у існуванні цього світу у всій його багатозначності [1]. Дослідники Міжнародного Інституту прикладної естетики дійшли висновку, що прикладна естетика є процесом, практикою, досвідом та дією у взаємозв'язку. Вона охоплює спільні історичні та соціальні ресурси, які використовує творець (людина, яка щось створює) для підтримки взаємного залучення до дій, виробництва та відтворення конкретних способів взаємодії зі світом [2].

Нині, найпоширенішими формами втілення прикладної естетики вважаються урбаністичний вплив на особистість (втручання закономірностей життя у місті на внутрішній світ, погляди та поведінку особистості), публічне (масове) мистецтво, реляційні (відносини між людьми) та спільні проекти, соціальна конструкція спільнот, громадянське залучення, спільні та колективні проекти. До загальних шляхів втілення прикладної естетики відносять: діалогічне мистецтво, сполучна естетика (естетика побудови різних типів систем спілкування), реляційна естетика (естетика відносин між близькими людьми), екологічне мистецтво, естетика обслуговування та виробництва, цифрове мистецтво, інформаційні технології (привабливість Інтернет джерел та ресурсів), PR технології тощо. Як бачимо, застосування прикладної естетики є досить широке та багатогранне.

На думку фахівців, прикладна естетика є дієвим механізмом спілкування у сфері суспільних відносин, дизайну, мистецтва, педагогіки та інших галузях, де фокус зосереджується на взаємодії людей. У загальному сенсі – прикладна естетика – це «парасольковий» термін для узагальнення творчого вирішення проблем, навчання у виконанні певної дії, мистецтва на практиці та реагування на потреби або досвіду певної локальної спільноти [2].

Говорячи про застосування прикладної естетики в педагогіці вищої школи, мова йде, перш за все про візуально-чуттєве сприйняття предмету викладання та самого викладача. Звертаються до прикладної естетики під час викладання навчального матеріалу, дотримання балансу часу, сили, шоку (епатажу), гумору, іронії, драматичності, емоційності, очікування і чуттєвості у подачі знань. На сьогодні, в умовах конкурентного середовища у сфері надання освітніх послуг, успішне викладання вже не обмежується виключно фізичною реальністю. Процес викладання має додатково містити естетичні елементи масштабних дій, яви і складної структури між предметних зв'язків. Вважається доцільним свідомо змішувати естетику декількох форм задля досягнення високопродуктивного результату, особливо яскраво це презентується в інтерактивних технологіях навчання. Рольові ігри в навчанні іноді сприймаються як виконавське мистецтво з власною естетичною структурою.

Визначення прикладної естетики безпосередньо пов'язані з концептом розвитку спільнот практиків. Спільнота практиків розуміється як група людей, які поділяють певний вид діяльності або професію. Ця концепція вперше була запропонована когнітивним антропологом Жаном Лаве і теоретиком-освітянином Етьєном Венгером у роботі «Ситуативне навчання» (Lave & Wenger, Situated Learning) [3]. Потім Венгер значно розширив цю концепцію у своїй книзі «Спільноти практики» (Wenger, Communities of Practice) [7].

У контексті дослідження можливостей прикладної естетики у підготовці фахівців зазначимо, що спільноти практиків можуть розвиватися природно через спільну зацікавленість членів у певній галузі чи сфері діяльності, або такі спільноти можуть бути створені навмисно з метою отримання знань, пов'язаних з певною галуззю. Саме через процес обміну інформацією та досвідом з групою, члени спільноти навчаються один від одного і мають можливість розвиватися особисто і професійно [3].

Практичні працівники можуть взаємодіяти у звичайних умовах, наприклад, в приміщенні для обіду на роботі, на робочому місці, на фабричному поверсі або в інших місцях навколишнього середовища, але члени спільноти практиків не повинні обов'язково перебувати в єдиному фізичному просторі. Єдиний простір як умова взаємодії тим більш став необов'язковим з розвитком інформаційно-комунікативних технологій. Формуються «віртуальні спільноти практиків», члени яких співпрацюють в Інтернеті, наприклад, в дискусійних чатах, форумах і групах новин, або в «мобільні спільноти практиків» коли учасники спілкуються один з одним за допомогою мобільних телефонів і беруть участь у роботі спільнот у динаміці.

З точки зору освітнього процесу у вищій школі та навчання дорослих спільноти практиків не є новими явищами: цей тип навчання та обміну знаннями існував до тих пір, поки люди вивчали та обмінювалися своїм досвідом за допомогою розповіді. Ідея набула нового усвідомлення та поширення в контексті американського прагматизму, особливо крізь призму ідей «спільноти пізнання» С. Шейра Пірса [5], а естетичний компонент розроблявся, відштовхуючись від принципів навчання Дж. Дьюї через навчання, яке базується на освоєнні світу через естетичний досвід [6].

Важливим аспектом і функцією спільнот практики є підвищення продуктивності виконання фахівцями певних дій, у тому числі і за рахунок естетичної привабливості презентації результатів дії та самого процесу її виконання. Визначають чотири сфери діяльності організації чи будь-якої структури, на які можуть вплинути спільні практики:

- зниження рівня навчання нових співробітників;
- швидке реагування на потреби та запити клієнтів;
- зменшення подальшого доопрацювання, вдосконалення, виправлення помилок у професійній діяльності та запобігання таких явищ як «винахід колеса» у кожному окремому випадку, коли вже існують ефективні технології;
- продукування нових ідей для продуктів і послуг [2].

Саме на ці сфери практичного втілення і мають орієнтуватися викладачі під час підготовки майбутніх фахівців. Існує декілька чинників успішності та продуктивності освітнього процесу зорієнтованого на ефективну практику у майбутньому. Це особистість, присутність у соціумі, мотивація та взаємодія. В кожному з цих чинників є місце і для прикладної естетики як методу гармонізації соціальних конструкцій, здатності особистості відчувати та освоювати світ навколо, а також брати участь у існуванні цього світу у всій його багатозначності.

Перший чинник – особистість кожного учня, майбутнього фахівця, учасника спільноти практиків. Учасники спільнот практиків вважаються більш ефективними та дієвими каналами інформації та досвіду ніж надання теоретичного матеріалу у чистому виді. Хоча вища школа, як правило, надають перевагу навчальні літературі для задоволення потреб у навчанні своїх здобувачів, спільноти практиків допомагають сприяти процесу передавання практичного досвіду, що, у свою чергу, допомагає їм зміцнити свої компетентності, які будуть необхідні їм у майбутньому.

Дослідження показали, що працівники витрачають третину свого часу на пошук інформації і в п'ять разів частіше звертаються до співробітника, а не в явний джерело інформації (книга, посібник або база даних). Час заощаджується шляхом спілкування з членами спільнот практиків. Члени спільноти мають знання та компетентності, які важко зберігати і здобути ззовні. Оптимальне виконання роботи, як і оптимальна підготовка до професійної діяльності вимагають перетворення теорії на практику. Спільноти практиків допомагають окремо подолати розрив між знанням того, що і як він знає. Такою самою спільнотою практиків є педагогічний колектив.

Місце прикладної естетики у професійній діяльності викладачів полягає у можливості поєднати досвід кожної особистості (викладача) відчувати та освоювати освітній та життєвий простір, брати участь в опрацювання повсякденних професійних багатокomпонентних завдань.

Присутність у соціумі як другий фактор успішності професійної діяльності викладачів передбачає спілкування з іншими членами спільноти. Таке спілкування в оточенні можна визначити як ступінь виразності людини у взаємодії і, як наслідок, виразність міжособистісних відносин. Вважається, що присутність впливає на те, наскільки ймовірним є участь людини в спільноті практиків (особливо в онлайн-середовищі). Управління спільнотою практиків часто стикається з багатьма бар'єрами, які перешкоджають людям брати участь у обміні знаннями. Деякі з причин таких перешкод це егоїзм та особисті амбіції, особистісна неприязнь, надто широка розгалуженість спільноти практиків та брак часу.

Прикладна естетика втілюється аспект присутності у професійній діяльності викладачів через опрацювання спільних соціальних та професійних ресурсів, які використовують викладачі задля підтримки взаємного залучення до освітньої діяльності, відтворення конкретних способів взаємодії зі здобувачами.

Не менш важливою є чинник мотивації. Мотивація до обміну знаннями є критично важливою для успіху у спільнотах практики. Дослідження показують, що учасники мотивуються стати активними учасниками спільноти практиків, коли вони розглядають знання як призначені для суспільного блага, морального зобов'язання та / або як інтерес спільноти. Члени спільноти практикуючих фахівців також

можуть бути мотивовані до участі за допомогою таких методів, як матеріальні прибутки (заохочення, підвищення або бонуси), нематеріальні прибутки (репутація, самооцінка) та інтерес громади (обмін знаннями, пов'язаними з практикою, взаємодія).

Крізь призму прикладної естетики, цей чинник професійної діяльності викладачів розглядається як творча і соціальна практика, яка стосується здатності особистості відчувати задоволення від певних дій (в цьому випадку викладацької діяльності), а також опора на власний естетичний досвід у вирішенні яку з естетичних форм застосувати для формування у здобувачів тих чи інших компетентностей.

Співпраця має важливе значення для забезпечення успішної роботи спільнот, внутрішній взаємодії між членами локальної спільноти освітнього середовища. Дослідження показали, що певні фактори можуть свідчити про більш високий рівень співпраці в обміні знаннями у професійній мережі; виявили, що більш досвідчені колеги намагаються розвивати культуру співпраці. Крім того, вони зазначили, що більш високий рівень освіти також передбачає тенденцію до сприяння співпраці.

Як вже зазначалося вище, дослідники Міжнародного Інституту прикладної естетики дійшли висновку, що прикладна естетика є процесом, практикою, досвідом та дією у взаємозв'язку [2]. У співпраці в контексті викладацької діяльності прикладна естетика втілюватиметься через реляційні та спільні проекти викладачів і викладачів та здобувачів, соціальні конструкції спільнот викладачів та сфери освіти в цілому, громадянське залучення, спільні та колективні проекти здобувачів тощо.

Висновки. Підсумовуючи викладене у статті можна зазначити, що можливості прикладної естетики у професійній діяльності викладачів обумовлені самим предметом прикладної естетики – застосування закономірностей та засад естетики до різноманітних культурних конструкцій та соціальних явищ. Отже, наголосимо що:

– останні роки відбувається актуалізація естетизації життя як нової парадигми розвитку суспільства через емоційно-раціональної форми освоєння дійсності;

– відповідно підвищується інтерес до естетичного забарвлення професійної діяльності, важливим є не тільки зміст професійної діяльності та оплата праці, а й сприйняття зовнішніх форм та внутрішнього наповнення (емоційне сприйняття) роботи в цілому та робочого місця зокрема;

– зазначена загальна тенденція характерна й для освітнього процесу, тим більш коли мова йде про професійну діяльність та підготовку фахівців тих професій, в яких естетичний компонент є професійно визначальним (музика, хореографія, вокал, акторське мистецтво, хоровий спів, кінематографія та інші.);

– можливості прикладної естетики у викладацькій діяльності пов'язані із візуально-чуттєвим сприйняттям предмету викладання та самого викладача, дотриманням балансу часу, гармонії, гумору, іронії, драматичності, емоційності, очікування, чуттєвості тощо у подачі знань.

References

1. Arts and Humanities in Higher Education (2019). URL : <https://journals.sagepub.com/home/ahh#> (дата звернення 05.03.2019)
International Institute of Applied Aesthetics, 2019. URL : <http://cargocollective.com/appliedaesthetics/What-is-Applied-Aesthetics> (дата звернення 05.03.2019)
2. Lave, Jean, Wenger, Etienne. (1991). *Cambridge: Cambridge University Press. 1991.*; first published in 1990 as Institute for Research on Learning report 90-0013. URL : https://books.google.com.ua/books?id=CAVIOrW3vYAC&redir_esc=y (дата звернення 05.03.2019)
3. Moshagen, M. & Thielsch, M. T. Facets of visual aesthetics. (2010). *International Journal of Human-Computer Studies*, 68 (10). P. 386-399.
4. Shields, Patricia M. (2003). The Community of Inquiry: Classical Pragmatism and Public Administration. *Administration & Society*. 35 (5): 510–538. CiteSeerX 10.1.1.1008.9702. doi:10.1177/0095399703256160. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0095399703256160> (дата звернення 05.03.2019)
5. Wallace, Danny P. (2007). *Knowledge management: Historical and cross-disciplinary themes. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited.* URL : https://books.google.com.ua/books?id=printsec=frontcover&q=&redir_esc=y#v=onepage&q=cultivating%20communities%20of%20practice (дата звернення 05.03.2019)
Wenger, Etienne; McDermott, Richard; Snyder, William M. (2002). *Cultivating Communities of Practice (Hardcover). Harvard Business Press; 1 edition.* URL : https://books.google.com.ua/books?id=m1xZuNq9RyG&dq=cultivating+communities+of+practice&printsec=frontcover&q=&redir_esc=y#v=onepage&q=cultivating%20communities%20of%20practice&f=false (дата звернення 05.03.2019)
6. Калашник Н. Г. Естетичні смаки: їх витoki і формування. Запоріжжя : Просвіта, 2001. 344 с.
Kalashnyk N.G. (2001). *Estetychni smaky: yih vytoky i formuvanya [Aesthetic tastes: their origins and formation]. Zaporizhzhya. Prosvita.* (in Ukrainian)

Tararak N. G.

Doctor of pedagogical sciences, Professor,
Head of the Department of Aesthetic education and technologies of preschool education,
H.S. Skovoroda National Pedagogical University

Li Sinje

PhD student of General pedagogics and pedagogics
of high school Department, H.S. Skovoroda National Pedagogical University

Ji Fenlai

PhD student of Pre-school,
Elementary and Professional Education Department
of H.S. Skovoroda National Pedagogical University

POSSIBILITIES OF APPLIED AESTHETICS IN TEACHERS' PROFESSIONAL ACTIVITY

The article investigates modern approaches to understanding and possibilities of applied aesthetics in professional activities. Particular attention is paid to the awareness and prospects of practical implementation of applied aesthetics modern principles to professional activity of teachers; the aesthetization of their work; the possibilities of aesthetic influence to the formation of professional qualities and competencies. Due to the peculiarities of the contents content of teaching, the emphasis of the study is directed at teachers of disciplines with a great aesthetic component: music, choreography, vocals, acting, choral singing, etc.

In the article the factors of educational process productivity are oriented on effective practice in the future with application of different forms of applied aesthetics: personality, presence in society, motivation and cooperation. The possibilities of applied aesthetics in teaching activity are connected with the visual-sensory perception of the subject of teaching and teacher himself, observing the balance of time, harmony, humor, irony, drama, emotionality, expectation, sensuality, etc. in the presentation of knowledge.

Applied aesthetics is embodied in the professional activity of teachers through the development of common social and professional resources. The article considers the forms of applied aesthetics used by teachers to support mutual engagement in educational activities, reproduction of specific ways of interaction with students.

The article deals with the general ways of abilities of applied aesthetics to the educational process. These ways include: dialogue art, connecting aesthetics (aesthetics of building different types of communication systems), relational aesthetics (aesthetics of relationships between people), ecological art, aesthetics of service and production, digital art, information technologies (attractiveness of Internet sources and resources), PR technology, etc. The place of applied aesthetics in the professional activity of teachers is the ability to combine the experience of each person (the teacher) to feel and develop the educational and life space, to participate in the processing of everyday professional multi-component tasks.

The conclusions of the article emphasize that the potential of applied aesthetics in the professional activity of teachers is due to the subject of applied aesthetics – the application of the laws and principles of beauty to various cultural structures and social phenomena.

Key words: *applied aesthetics, educational process, professional activity, training of teachers.*

Одержано редакцією 05.03.2019

Прийнято до публікації 10.03.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Л. С. Калашник**